Свято ОБЖИНОК

Довкола дзвенять серпи, коси; спів то радісний, мов жайворонковий, то сумно-тужливий, мов солов'їний, зринає до небес. Жнива у розпалі. Розлогі подольські лани колишуться під легким літнім вітерцем — жовте море; пагорби здаються велетенськими хвилями, що здіймаються і знову опускаються, а на окремих крихітних острівцях метушаться женці, схожі здалеку на гурти мурах.

Мене, чи радше східногалицьке обійстя, на якому я тиждень тому зліз з коня і донині був бранцем русинської гостинности, оповиває розкіш цієї безмежної рівнини, на якій хвилі пшеничного моря вже пов'язано у велетенські снопи. Притулені одне до одного по три, тягнуться вони довгими рядами, схожі на намети величезного табору і лише на горизонті впираються наче в штахети паркана, і в невеличкий лісок та в село Турову. Низькі сільські хати з солом'яними дахами, що мало не сягають землі, здалеку схожі на стоги соломи. Обійстя — витягнута вдовжину присадкувата будівля із стайнями, коморами, стодолами — стоїть на горі. Вузька стежина збігає поміж полями, на котрих зосталася сама суха стерня, аж до села. До стежки тулиться плаский голий насип, названий у народі Татарським горбом, а за ним простягається пшеничний лан, з якого долинають пісні женців, а далі ще один, і ще один.

Я беру свою рушницю і виходжу з дому.

На ґанку сидить господар маєтку, Василь Ліснович. Статечний чоловік, не те щоб малого зросту, але й невеликий і ширококостий, з високим чолом, з густим сивим волоссям, довгими вусами, гострим носом та вольовим підборіддям, блакитні очі під кошлатими бровами, наче приховані вогники, живі та палахкотливі.

— Не відходьте далеко від дому, друже, — каже він повагом. — Селяни упораються сьогодні зі жнивами, і ще нині увечері ми

святкуватимемо обжинки, усі зійдуться тут, на горі, все село. Народ дуже любить святкувати у нас, бо це свято для всіх, а у сусіда неподалік, поляка, можна приходити на свято тільки тим, хто у нього жав.

Пан Василь, вочевидь, дуже пишався своєю популярністю серед сільського люду.

Його родина, як і усі вельможні роди Східної Галичини русинського походження, перебуваючи під польським пануванням, прийняла польську мову та польський спосіб мислення, але зберегла свою греко-католицьку віру. Пан Василь завжди приязно ставився до своїх селян. До 1848 року він ще розцінював відродження Польщі як політичну необхідність. Коли ж цього року селяни стали на захист своєї свободи, а русинська нація в Галичині збудилася до нового життя, ось тоді і пан Василь почав виписувати русинські газети, купувати русинські книжки, шити своїм донькам одяг за русинським кроєм, розмовляти з поляками по-французькому, у балачках з селянами постійно вживати фрази: "ми браття", "ми селяни" і на прощання сказати: "Бувайте здорові!"

Я сказав, що хотів би тільки піти в поле до женців, попрощався і рушив до села.

На стежці мені стрілася стрункa селянка з дивно пов'язаною на голові, наче тюрбан, строкатою хусткою. Молодиця пройшла повз мене, потупивши погляд і зронивши привітання: "Слава Йсусу Христу!" Ось і лан пшениці, яка під міцними руками женців швидко лягала додолу. Спритно працювали молоді парубки у широких штанах та сорочках з домотканого полотна, босоніж, голіруч, з відкритими засмаглими шиями, а на голові солом'яний капелюх із широкими крисами. Дівчата в коротких строкатих спідничках, пов'язані червоними або жовтими хустками, зринали поміж колоссями, наче маковий цвіт.

Осторонь стояв великий жбан з водою, прикритий куснем чорного хліба замість покришки. Поряд декілька селян з чисто русинською

поважністю в'язали снопи і клали їх докупи, як складають у піраміди рушниці, щоб вони не намокали.

Хлопчаки гралися між ними у хованки. Один крикнув: "Я ведмідь. Це мій барліг!" Одразу ж прибігли й інші, почали штурхати вербовими патиками, намагаючись вигнати його зі сховку, галасували до хрипоти аж доки не перекинувся один сніп, зваливши і другий, і так цілий ряд, наче картковий будиночок повалився додолу. Чийсь міцний голос привів їх до тями. Хлопчаки швидко поскладали снопи докупи, полягали майже голяком у теплий пісок на стежці і слухали товариша, який розповідав казку.

Неподалік жала молода жінка. Запорошені босі ноги, стрункі стегна, чудові повні груди. Коси, викладені на голові короною, глибокі сині очі, витончений ніс. Широким рукавом сорочки вона обтерла піт з чола та зі щік, затикну-ла серп ззаду за фартушок і схилилася між колоссям.

Там лежало її дитя.

Вона сіла під кущем глоду, де була найглибша тінь, приклала дитя до грудей і мовила до нього солодкі, наче цілунки, слова, ніжні, пестливі, яких немає в жодній іншій мові, напівспівуче, напівщебетливо, аж пташкові стало цікаво, — він прилетів, вмостився на верхній гілці куща і пильно придивлявся до неї своїми чорними розумними очицями.

Усі віталися зі мною і пильно розглядали. Назустріч простував дорогою старий селянин. Йому належав сусідній лан, він наглядав за своїми людьми під час роботи, побачив мене і підійшов, з тою вродженою доброзичливою рисою наших русинських селян, шоби скласти мені товариство. Ще за добрих десять кроків від мене він зняв капелюха і побажав мені, моїм онукам та внукам моїх онуків многая літа. Він зняв капелюха, і переді мною з'явилося енергійно окреслене обличчя, з сумовитими устами, сивими вусами, опуклим чолом, наполовину прикритим підстриженою сивою чуприною, гарне й приязне водночас. Він

був убраний у грубий кошлатий сердак з капуцою позаду, сірий, пошитий на швах синіми шнурами, сердак, який могли носити вояки Чінгіз-хана і який зберігся у національному одязі Галичини як спадок з татарських часів. Ми проходжувалися поміж снопами, розмовляли про врожай, аж доки поволі не добрели до Татарського горба, який у променях призахідного сонця скидався на чорну домовину. Я прихилив свою рушницю до його схилу і сів у затінку. Селянин повагався якусь мить, озирнувся довкола і теж присів ледь віддалік.

Що менше я говорив, то більше старий селянин намагався розважити мене своєю розмовою.

— Сьогодні ми упораємося, — мовив він. — Люди з маєтку — також, а потім разом справлятимемо обжинки.

— Отже, ви у добрих стосунках з вашим колишнім паном? — запримітив я.

— Чом би й ні? — відказав селянин. — Він з таких же селян, як і ми, і такий же русин, як ми. З польськими панами річ інша. Це — давня ворожнеча, у народних піснях оповідається про це. Пан Ліснович проти такого, правду кажучи, а з нами він як брат з братами. Допоміг нам збудувати школу, віддав і ліс, за який точилася тяжба, ми виберемо його депутатом до ландтагу.

— У вас тут гарна школа. А щодо господарки, то справи у нашій Галичині йдуть краще, ніж будь-деінде.

— Ах прошу вас, — жваво перебив мою мову селянин. — Тут ви маєте рацію, але якщо десь і гірше, то чи варт дивуватися? У деяких книжках можна прочитати, що люди тут по селах буцімто ліниві, погані робітники, зате справні пияки й дурні. Якось нам читав таке дяк. Але чи треба би було дивуватися, якби то було правдою? Згадайте лишень, вельможний пане, нашу історію. Були ми під польським пануванням і годилися тільки

на те, щоб дбати про панське поле. Як про дитинку чи коня. Якби сусід пана вбив йому коня, то мусів би заплатити штраф, за вбивство селянина часто й не карали зовсім. Тож чи міг селянин любити землю і старанно її обробляти, якщо його тримали при землі наче чужинця чи худобину якусь.

Потім ми перейшли під Австрію, і одразу ж полегшало. Селянин став людиною, як і всі інші, проте земля зосталася у пана і селянин мусив і далі гнути на нього спину.

Великий цісар Йосиф, — селянин зняв капелюха і відтак знову одягнув, — дав нам патент, у якому чітко сказано, що стільки-то днів на тиждень повинен селянин працювати на пана, а стільки-то — на себе. Так було справедливо для всіх сторін. Та пани не прагнули справедливости і зуміли обійти цісарський указ. А як, зараз вам розповім.

Діти — то наша кров, і важко відірвати батькові від себе сина. Припустімо що селянин має тридцять моргів поля, які його добре годують. І за них повинен відробити чотири дні. Хай у селянина двоє синів. Тоді приходить пан і каже: "Ти маєш двох синів-соколів, їх заберуть у тебе до війська, але тобі не хочеться з ними розлучатися. То знаєш шо, дай кожному по десять моргів, тоді у кожного з вас буде по десять моргів і кожен відробить мені один день панщини". Сини поділили землю між своїми дітьми, внуки, знов поділили землю. І все більше й більше треба відробити на панщині, тоді селянин знову об'єднує всі наділи докупи, але тепер у нього замість чотирьох днів часто виходить аж двадцять чотири дні на тиждень панщини. От і питається, як він має дати собі раду.'

Тож у ті часи також було не найліпше. Селянин цілий день ходив за плугом, а пан їв на сріблі, пані возилася в санях, запряжених четвериком коней, сам же селянин жував вівсяний хліб, а його жінка брела снігами босоніж. Селянинові ставало радісніше на душі, коли від спогадів про минулі важкі часи він переводив погляд на власний вільний лан.

— Гадаю, що селяни й тоді не боялися роботи, — сказав я за якусь хвилю. — Як то було з тими "нічними жнивами"? Ви ж, напевно, пригадуєте.

Селянин відвернувся вбік і сплюнув.

— Як мені не пам'ятати! — відповів він.—Було то так. У деяких місцевостях, коли випадало погане літо, з грозами, бурями, зливами, і поле перетворювалося на море, а кожен рівчак — на ріку, а тоді на час жнив небо раптом розпогіднювалося, стихав вітер, ставало гаряче й сухо і бувало так, що пан змушував своїх селян працювати з раннього ранку й до вечора, щоб устигнути звезти збіжжя, перш ніж поміняється погода. І селянам зовсім не залишалося часу, щоб зібрати свій політок. Колосся на їх полях уже гнулося до землі, і кожна хмаринка, що набігала на небо, загрожувала знищити їхній урожай.

Коли наставали гарні прохолодні ночі з місяцем уповні, селяни, трохи відпочивши від денної роботи на панському полі, бралися до своїх жнив у світлі місячної ночі. Вони збиралися гуртом і жали спільно поле за полем. Кожен допомагав усім, і всі кожному. Вранці вони засинали на кілька годин і знову йшли до роботи на панському полі. Оце й були "нічні жнива".

Ми замовкли обоє.

Врешті старий мовив:

— Бачте, — така-то вона лінь, а щодо пияцтва, то селянин йшов до шинку, щоб забути про своє нужденне життя. Горілка відбирала йому трохи пам'ять, а це було добре. Там танцювали. Співали, теревенили, пропивали сердаки і чоботи, та все ж жили.

У 1848 році усе раптом змінилося. Ми стали вільними, земля належить нам. Колишній пан — уже не пан нам, а лиш сусід. Бачте, з того

часу багато що змінилося на краще. Селянин старанно пильнує своє господарство і має з нього прибуток. Земля, на якій ми живемо, дуже добра земля, кращої, певно, не знавати і чоловік має бажання на ній працювати. Селянин любить свою землю, свою худобу, свій побут, а коли добре ведеться, то у нього такі прибутки, що й містюх би йому позаздрив.

У ті часи я не раз сидів у цюпі через панщину. Зараз я арендую грунт у польського пана і уже видно плоди моєї праці. У Синяві, — бачте он те село? — що не будиночок, то камениця. І добра вулиця прокладена. Та це тільки початок. Ясновельможний пане. Трохи нас тиснуть податки, бракує ще залізниці, доріг, шкіл.

Я здивовано глянув на селянина.

— Але кажуть, — зауважив я, — що школи у вас не дуже в пошані.

Старий чоловік аж руками сплеснув і похитав головою.

— Чого тільки не скажуть люди. То було ще за польського панування, і ми не дуже охоче віддавали гроші на те, щоб наших дітей ополячували.

Тепер у школах викладають нашою русинською, мовою, і громади самі будують для них будинки та дають все необхідне. Що тільки тоді не говорилося і не писалося. Візьмімо хоча б залізницю. Були б Ви на відкритті залізничної вітки до Лемберга.* Казали, що селяни називали будівництво тієї вітки справжнім пеклом. Та це неправда.

На всіх станціях виходили сільські громади з суддями та присяжними, з музикою, вітаючи перший потяг. Багато людей уклякали, здіймаючи руки до неба. Не вірте тим балачкам. А буде ще й не так, далеко не так. Ви й самі побачите, треба тільки дати громадам більше свободи дії. Колись за прадавніх часів громада була понад усе, вона й зараз має

верховенство, хоч уряд й не надто її визнає. Якби тільки менше було тих чиновників, було б краще і для нас, і для імперії.

— Друже, — докинув я. — Я також за вільні громади, але це питання ще не на часі.

— На Бога, — заперечив селянин, — чому ж ні? От, наприклад, урядники збирають податки для держави і утискують нас. Раніше селяни, не питаючись, самі збирали податки через сільського суддю. У 1827 році прийшли цісарські урядники. їм одразу ж треба було багато платити, а раніше — ні. Що стосується недоїмок, то раніше, коли громада сама збирала податки, їх було менше, а коли прийшли урядники — не один мільйон. Тож ясно видно, що громадам деякі речі значно краще вдаються, ніж урядовцям. Птах теж не вміє одразу літати. Коли лелека хоче навчити свій виводок літати, він відносить лелеченя на своїх крилах у височінь. Але, здається, уряд не хоче, щоб ми навчилися літати...

А навколо куща глоду зібралася тим часом групка жінок та молодих парубків, і звідти раптом долинув пронизливий вереск. Мій співрозмовник підвівся поглянути, що там діється. До Татарського горба щодуху біг босоногий підліток з розбурханим білявим волоссям. Він ше здалеку кричав геть задихаючись:

— Дідусю! Дідусю! Старі баби не хочуть віддати обжинковий вінок Єві!

* до Львова

— Чому ж це? — спитав старий.

— Вони кажуть, що вона надто легковажна.

— Що то обходить старих бабів! Коли у їх гурт курей потрапляє молода курочка, її задзьобують. А погляньте на хлопчиська, он як

молодий півник вміє захищати свою курочку. Ходімо, пане! Ви самі визначите, кому вдягнути обжинковий вінок. У нас гарні дівчата, важко вибирати.

Ми спустилися з горба, повз віз, на який громадили збіжжя, — повз женців, котрі точили свої серпи.

Сонце сідало в оточенні маленьких хмаринок і заливало їх вогненною червінню. Ніжній вечірній вітерець віяв стернею. На копиці сіна сидів дрізд і співав. Горобці вовтузилися в кущах і безпардонно втручалися своїм цвірінчанням у його мелодійну елегійну пісню.

Під кущем глоду п'ятеро молодиць плели обжинковий вінок. Двоє мали у подолі жовті пшеничні колоски, у третьої у фартушку лежали сині волошки, і час від часу вона вплітала їх по одній у вінок, інша співала веселу пісню, тримаючи у засмаглих руках пахучу рожеву стрічку. Ще одна жінка сиділа осторонь, підперши голову обома руками, наче задумалась, и вії кидали темні тіні на обличчя. Гурт жінок та молодих парубків кричав і сміявся навколо неї. Вона не підводила погляду.

Ми підійшли ближче. Стало зовсім тихо. Старий селянин, спершись руками в коліно, нахилився до неї.

— Ну ж бо, Єво, вони не хочуть віддати тобі вінок? Тепер вона звела очі, і я побачив благородне овальне

обличчя з божественними рисами, наче в античної мармурової скульптури, бліде, дуже бліде, на якому палахкотіли вогнем двоє очей, неприкриті груди здіймалися поволі, наче білосніжні крила сонного лебедя. Вона знову потупила очі, дивлячись відсутнім поглядом на вінок.

Я, не вагаючись, сказав: "їй належить вінок".

Старий селянин кивнув. Підбігли женці, полетіли капелюхи вгору і залунали вигуки: "Єві дістався вінок!"

Вона встала, глянула на мене, та ледве чи була вдячність у її погляді. Гордо стріпнувши головою, вона закинула обидві довгі й товсті коси на груди і почала одну розплітати.

— Виберіть дружок, — крикнула вона женцям із зневажливим усміхом, відвернулася, швидко розпустила коси і розсипала довге м'яке волосся, наче чорний плащ, по плечах.

Ніхто не промовив ні слова, тільки якась беззуба баба стала поруч мене і заговорила півголосом:

— Лінивиці легко бути білою тілом та мати довгі коси. Хіба вона щось робить? Співає, мріє, любить, сміється!

— А де Гандзя? — спитав боязко, потупивши очі додолу, молодий жнець.

— Ходи сюди! Виходь! — гукнув старий селянин і притягнув за рукав сорочки до себе вродливу дівчину, яка соромливо опиралася, покриваючи червоним фартухом розпашіле обличчя. — Чи ти не знаєш, що будеш дружкою, бо мусить бути справедливість на світі. Чи не гожа вона вам?

— Гожа! — закричали женці. — Вибирайте другу! З десяток жіночих імен було названо нараз.

— Бася! — лунало найголосніше. — Бася! Бася! Старий підняв руку.

— Добре, добре, — спинив він, — Більшість за Басю, то хай буде Бася. Женці схвально загуділи.

Бася, маленьке, кругле дівча, високо несло голову з кирпатим носиком та блискучими очима.

— Приготуйтеся! — мовив старий. — Сонце зайшло. Обидві дружки взяли вінок, піднесли його високо над

Євиною головою і опустили легко на її волосся. Єва одразу ж вхопила його обома руками і примостила зручно на голові. І ось стояла вона, схрестивши руки на грудях, золота корона з колоссям на розпушеному хвилястому волоссі, а зверхній погляд звернено на нас — королева урожаю.

Дружки теж закосичилися квітами. Звідусюд підходили гурти женців. Прийшли селяни з села, і врешті, музики. Вони настроювали інструменти, молодь забавлялася, крики, сміхи, врешті старий упорядкував похід. Статечні господарі стояли осторонь і обговорювали принагідно вибори до ландтагу.

Нарешті ми рушили. Попереду музиканти, поставний парубок у чорній овечій шапці і зі скрипкою, йому вторував арендатор у темних сукняних штанях та сардаку, сільський пастух дув у сопілку, а смаглявий хлопчина у сорочці та штанях з допомогою полотна вдаряв по цимбалах, на контрабасі з попівською пихою грав курдупельдяк. За ними простувала звеличена перемогою та красою королева урожаю у супроводі обидвох дружок, далі йшли женці, селяни, хто в домотканому одязі, хто у сукняних сардаках, накинених на плечі, хто босоніж і з солом'яними брилями на головах, а хто у важких чоботях; жінки з головами завитими, наче в тюрбани, червоними хустками, дівчата поспускали довгі коси заквітчані жовтими мальвами, з грубими разками коралового намиста на шиях, усі радісні та веселі. Музиканти заграли зладжено, і на сотні голосів залунала стара язичницька, урочиста, до болю тужна, обжинкова пісня.

Поволі котяться услід за ними по нерівній польовій дорозі, запряжені малорослими кониками вози зі збіжжям.

Ось така, — як і тисячі років тому, — слов'янська громада. Один за всіх, і всі за одного, вища суть — велич людська.

Хто ще залишився по хатах, приєднувався тепер до походу, що йшов селом.

Старенька бабуся примостилася перед хатою у нагрітому сонцем піску, привіталася приязно і довго дивилася услід, наспівуючи стиха обжинкову пісню, усміхаючись та похитуючи головою.

Перед замшілою дерев'яною сільською церквою стоїть сірий камінь, величезний із стертими дивними знаками. Біля цього каменю женці спиняються, Єва виступає наперед, скидає вінок і кладе його на камінь. З церкви виходить священик у білій сутані з кропилом, освячує вінок та женців.

У священика два пасма волосся, начесані на вуха, стирчать, як у сови, а на носі — окуляри. Та вся дивовижа була не в тому: ось Єва стоїть біля каменю, з розвіяним на вітрі чорним волоссям, а навколо люд — на колінах, вона бере вінок з колосся і знову кладе собі на голову...

Поблизу церкви стоїть будинок судді. Коли женці проходили повз нього, на поріг вийшов сам господар, тримаючи в руках півня. Він спутав йому ноги, а потім прив'язав до вінка на Євиній голові. Усі не зводили погляду з півня. Як тільки суддя відпустив його, птах, пориваючись злетіти, почав бити крильми та кукурікати. Це означало, що і наступного року мав би бути добрий урожай. Женці радісно загули, музиканти заграли, суддя і його дружина обійшли усіх з карафою горілки і випили з кожним чарку. Потім вони теж приєдналися до походу і всі рушили до панського маєтку на горі.

Обжинкова пісня лине понад ланами, женці вигукують: "Слава!" А півень й далі кукуріче. З-за лісочку виходить велике червоне кружало місяця.

У панському маєтку всі на ногах. Обидва мисливські собаки мчать нам назустріч, сторожовий пес рветься на ланцюгу, а кицька тим часом сидить собі на похилому дашку його буди і чепуриться. Це означає, що гості в дорозі. Господаревий півень сидить на стайні і щодуху намагається перекричати півня, котрий веде похід женців.

На порозі сього дому стоїть пан Василь Ліснович. Коло нього — пані, Анастасія Аспасія Ксенія Лісновичева. її маленька постать зодягнена у зашпилений на всі ґудзики картатий жупан, колір якого важко визначити, світле волосся кольору глини сховано під рожевий очіпок. Далі — їхній син, пан Микола, не такий світловолосий, як мати, з повним носом, з густими бровами, груботесним обличчям та такою ж грубою шиєю, насвистує собі під ніс якусь пісеньку. Поруч нього, взявшись запідруку, у запраній літній сукенці, з темним будь-як зачесаним волоссям, стоїть його вродлива дружинонька.

Челядь теж тут. Онде старий Штефан з карафою горілки, яку він ніжно, наче дитя, тримає в руках. Біля стодоли стоїть віз зі збіжжям, якого конюхи покинули, напіврозвантаживши, козачок та пасічник, два жартуни за натурою, заховалися за створками розчинених навстіж дверей, із жбанами води у руках.

Коли обжинкова пісня на сто голосів залунала перед самим будинком, і пан Ліснович статечно привітав прибулих, жартуни вискочили зі сховку, щоб облити водою дружок королеви урожаю. Пасічник хлюпнув на Гандзю, але та спритно відскочила вбік. Коли ж козачок намірився облити саму королеву, Бася міцно схопила його ззаду за руку, дівчата з криком оточили бешкетника, вилили на нього воду, а жбан насунули йому на голову замість капелюха.

Женці стали півколом, наперед виступили сільські господарі, усе стихло.

Єва мовила вітання:

— Приносимо цей обжинковий вінок. Хай Господь благословить Тебе і Твою родину, а нам дарує новий щасливий рік та добрий урожай.

— Многая літа! Многая літа! — загукали женці.

Пан Ліснович подякував та поблагословив усіх. А довкруги лунало многоголосся "Многая літа!" Єва зняла з голови вінок, ще раз запіяв півень, і передала той символ урожаю пані, а та одягнула Єві на шию разок коралового намиста. Молода господиня обдарувала дружок.

Челядники витягнули у двір нові тесані столи, понаставляли на них караф з горілкою, великі голови сиру, ковбаси, схожі на скручені у кільця велетенських змиїв, хліби, таці зі свинячою печенею. Пан Ліснович та господиня усіх сердечно запросили до трапези.

Молодий пан повів по одну руку королеву, а по другу — обох дружок. Старий Ліснович волік до столу брата селянина та виборця, котрий щодуху опирався, а дяк безперестанку вигукував: "Не соромтеся, люди добрі!" — та впивався зубами у ковбасу, другий кінець якої похруськував час од часу під його важким чоботом, другою рукою він судорожно обіймав пляшку горілки. Статечні поважні господарі сиділи там, де їх посадили, кожен зі своїм ножем, кружляючи справно чарку по колу.

Молодь, ледве чи й скуштувавши тих божественних наїдків, стала до танцю. Пан Ліснович кружляє в танці з королевою, відпускає її і якусь мить танцює сам, обертається так важко, наче джміль, шо залетів до слоїка. З гурту женців виходить молодий парубок, відкидає назад лискуче масне волосся, витирає уста рукавом сорочки і запрошує до танцю молоду пані.

Невдовзі усе вирує у нестримному хороводі, дяк час від часу впивається зубами у свій шмат ковбаси і завзято мордує контрабас, котрий аж стогне у нього піл смичком, цимбали плачуть, а скрипки то вицигикують так, наче гурт бешкет-ливих дітлахів, то наче, умираючи, кличуть на поміч, страшно, розпачливо, майже божевільно.

За столами гості розвеселилися. Один передає чарку, хитаючись та розплескуючи, іншому, а той бере її так самі-сінько нетвердою рукою, але все це з чудовими примовляннями, церемонно.

— Хай живе здорова твоя жінка, на многії, многії гарнії літа, хай Бог благословить її і дарує Вам добрі прибутки та мир у родині. Будьмо!

При цьому сусід по столу покивує згідно головою.

— Многії літа, будьмо! — відказує він. — Хай Бог дарує усе те і Вам удесяткрат, брате!

По тому вони цілуються, спершу в одну щоку, потім — у другу. Той, до кого пили, вихиляє чарку. Тепер наливає уже він і передає чарку далі. Побажання лунають за столом і там, і тут. Один говорить про господарку, інший — про ярмарки, той — як ведеться у світі, а той — про цісаря, про царя, а проте ніхто нікого не повчає, та не наполягає вперто на своїй думці. Ніхто не сперечаться, не свариться, однак наші селяни у відстоюванні своїх поглядів далеко впер-тіші за найвпертіших німців.

Серед танцівників виникає рух.

Якийсь молодий чоловік, одягнений як селянин, та при рушниці, як мисливець ступив поміж них. Упадала у вічі його гарна постава, а ще більше погляд його очей. Я поцікавився, хто він, а господар відповів:

— Це Дмитро, він допомагає лісничому обходити ліс, дивний парубок, але чесний і вірний, наче мисливський собака. Він затанцює нам коломийку.

Пан Ліснович рушив до парубка, а молода пані заговорила до мене:

— Він грає у нашій місцевості значну роль. Жіноцтво гине за ним, але у нього своє на гадці, Єва припала йому до серця. Ось самі побачите.

Музики за фали коломийки.

Умить дівчата і хлопці, сплівшись руками, утворили коло. У середині кола опинилися Єва та лісник.

Перші звуки залунали відокремлено, ударяючись одне до одного в повітрі. Хлопець стояв непорушно, схрестивши руки на фудях, похиливши голову наче в тузі, він стиха супроводжував мелодію сумовитим співом, тільки час від часу видобувався з його фудей звук, наче зітхання, голосний схлип, тужний крик. Віддалік навпроти нього стояла Єва, спокійна, не зводячи з юнака чіпкого погляду, з гордо закиненою головою, далека, недосяжна.

Пристрасно зливаються окремішні звуки у єдину чудову мелодію. Раптом він закинув голову догори, крик вирвався з його грудей, нестримний мисливський клич, крик беркута, що лине сторч на свою здобич. Він здіймає руки і починає танцювати, то мов дитя, що бавиться та тупцяє на місці, то наче маг, що заворожує змію, то наче хижий звір, що наскоками переслідує свою самицю. Він уже не зводить з неї очей, кожний крок, кожний рух його тіла — для неї, вона ж холодно спостерігає за ним, ухиляючись. Усе тіснішим стає магічне коло довкруг них, ось він уже близько.

Усе нестримнішим і диким стає хор інструментів. Одним стрибком він уже коло неї, обхоплює рукою її за шию, та в ту ж мить вона схиляється і

відскочивши вбік, танцює, зверхня, насмішлива, під голосний регіт усього кола, на протилежному краю кола, виклично взявшись руками в боки.

Знову танцюрист стоїть непорушно, знову похилив сумно голову, знову наближається до Єви, і знову вона уникає його.

Врешті його мало не охопив розпач, танець стає апатичним, безрадісним, його спів схожий на тихий плач, вона ж насміхається з нього, закидає назад голову, сміється, збиткується і в'ється навколо нього, наче комар коло світла. Він падає додолу, мов умирає, та вже наступної миті зривається на ноги, хапає Єву за стан, стискаючи його руками, мов обручами, і вже вона його.

Під вакхальну веселість кола танцюють тепер вони разом, скрипки ликують, цимбали ликують, танець перетворюється на вільний хоровод, а пісня — на гімн молодим. Статечні сільські господарі виспівують тим часом застольної пісні, що її затягнув молодий пан Микола Ліснович. Старий пан у чудовому настрої, цілує свою дружину просто перед гостями, називає її бісовою кокеткою, а вона сором'язливо підморгує йому.

Козачок ставить на бережку качиного ставка напіврозби-тий горщик, розпашіла від веселощів дружина пана Миколи зав'язує своєму партнерові по танцю очі хустиною, підходять ще й інші парубки і пробують своїх сил у розбиванні горщика.

Я поволі йду подвір'ям, кури тихо дихають вві сні, пес гарчить, принюхується, а тоді приязно помахує хвостом. За панським маєтком — тиша.

Я виходжу на маленький лужок і лягаю в копицю сіна.

Довкола — глибокий спокій, не чути ні співу птахів, ні пастушої сопілки, вологий дух здіймається від землі, розлогі лани залиті місячним

сяйвом, небо усіяне зорями, Чумацький Шлях — ясний та спокійний. Ось зовсім поряд обізвався соловейко. За десять кроків від мене видніється посріблений місяцем кущ. Він, певно, там. Йому відповів другий. Ніч, глибоку тишу несуть солодкі звуки.

Низько скошена суха стерня потріскує і ламається під кроками, ось один крок, ще один, такий обережний? З пасовиська віддалік долина ніжне закликання кішки.

Кроки наблизилися до копиці, я підвівся. Це жінка. Стоїть мов укопана. Єва.

— Це Ви, пане! — каже вона спокійно. Я беру її за руку.

— І кого це ти шукаєш? — питаю я.

Вона мовчить, але витримує мій погляд, і оком не змигнувши. — Шукаєш лісника, — веду я далі.

Єва мовчить, вона не потуплює очей, але вся спалахує, її зіниці стають великими. Наче у кішки, що блукає під місяцем.

— Хіба не його ти шукаєш?

— Так, його, — відказує вона тихо, але рішуче. — Він мій, і я шукаю його. Можете собі мене лаяти.

— Чому я повинен тебе лаяти, — питаю.

— Бо всі так чинять, так уже ведеться на світі, — каже вона, твердо дивлячись мені у вічі.

— Я не лаятиму тебе.

— То Ви також смієтеся з цього світу, — сказала вона і зневажливо розсміялася.

Від того сміху тиша розкололася над ланами, які його врешті-решт поглинули. Соловейко замовк, навіть кішка замовкла.

— Що мені люди, що мені осуд світу? Що шибениця для мужнього карпатського опришка?

Я відпустив її руку, вона тугіше стягнула сорочку на напівоголених розкішних грудях і говорила далі.

— Нема вродливішої за мене. Священик осудливо поглядає на мене у деяких місцях проповіді, та варто йому стрінутися зі мною на самоті у лісі. Так і норовить своєю масною рукою поплескати мене по щоці чи по стегнах. Вони облаюють мене, бо я не вмію так підлещуватися, як їхні жінки та дівчата. Бо не потуплюю очей перед чоловіком. Який мені подобається, бо я розмовляю з ним, коли він зі мною заводить балачку, бо я...

— Ну...

— Бо я цілую його, — вигукнула вона,— якщо люблю, а коли й він божеволіє від кохання, кажу: приходь уночі до мене!..

— Хіба ми тільки для того живемо, щоб бути з чеснотами похованими...

— То вибери собі чоловіка.

— А я не хочу, — сказала вона гордовито. — Не хочу продаватися одному чоловікові, як худобина, слухатися його та його забаганок. Я хочу бути вільною і залишатися дикою кішкою серед домашніх, я сміюся з цього світу.

Знову зашаруділа суха стерня.

Єва прислухалася, якусь мить стояла непорушна у місячному сяйві, а тоді зметнулася і пропала.

Я повернувся до маєтку, зійшов на ґанок. Опершись на дерев'яну галерею, в якій тихо шарудів шашель, дивився я вниз. На бенкет обжинок.

Ніхто не напився, але всім було весело.

Козачок із зав'язаними очима, обернувшись спиною до горщика, люто гамселив довкола себе, гупаючи ногами, і здавалося, що цього разу він таки розіб'є горщика. Біля підніжжя горба розклали ватру і витанцьовували навколо неї дикі нестримні коломийки.

Серед столів стояв старий Штефан і охриплим голосом співав козацьку пісню, а дяк, покивуючи головою, приграваў йому на контрабасі.

Ось пан Микола посоловілими від горілки очима моргнув кільком молодим парубкам, і вони зникли за будинком.

Я пройшов кілька кроків по ґанку і став спостерігати за ними.

Весела банда сховалася у кушах і раптом завела розпусної сороміцької пісні. Рефрен особливо дотепно звучав під акомпанемент котячих мелодій.

Та ж, котрої стосувалася сороміцька пісня, сиділа на гілці верби, біля її ніг — Дмитро, лісник, поклавши буйну голову їй на коліна.

Вона пристрасно уп'ялася обома руками у його чуприну і реготала.

З німецької переклала Наталя Іваничук